

KONYA SULTAN MEYDANI'NA DAİR KAYIP BİR KİTABENİN DEĞERİ

THE VALUE OF A LOST INSCRIPTION ABOUT KONYA SULTAN SQUARE

Tolga BOZKURT

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, tolgabozkurt@ankara.edu.tr

Öz

Anadolu Selçuklu Çağı kentini tüm donatılarıyla tanımlayabileceğimiz bir arkeolojik mirastan söz etmek pek mümkün değildir. Konut, çarşı, alt yapı ve kent meydanı hakkındaki bilgilerimiz henüz oldukça yetersizdir. Kökeni antik Yunan şehirciliğine dayanan merkezi meydan olgusundan farklı olarak İslam kültüründe kendine has bir boyut kazanan meydanın ortaçağ Anadolu Türk kentindeki karşılığı için arkeolojik verilerle birlikte sınırlı da olsa dönemin yazılı kaynaklarından bazı ipuçları elde edilebiliyor. Buna göre Selçuklu kentinde meydan, şehristana dıştan eklenen ve herhangi bir fiziki sınır bulunmayan açık alan düzeninde olup, daha çok işlevsel niteliğiyle kimlik kazanmaktadır. Selçuklu payitahtı Konya'daki Sultan Meydanı da kent suru dışında ve üzerinde Osmanlı çağından kalan bir musallanın/namazgâhın bulunduğu sosyal alandır. Musalla Mezarlığı'nın kuzey ucunda, Sultan Meydanı'na ait olduğunu savladığımız bu kentsel arkeolojik alan, doğu kenarına bitişik Şehitlik ile birlikte bugün tarihi mezarlıkla tamamen bütünleşmiştir. Mevcut namazgâhın 1541 yılında Konya Valisi Hüseyin Paşa tarafından "idgâh" yani "bayram yeri" için yaptırıldığını belgeleyen kitabesi ise günümüzde ne yazık ki kaybedilmiştir. Bu çalışmada, Konya Sultan Meydanı'na dair önemli bir kayıt niteliği taşıyan Hüseyin Paşa Namazgâhı'nın kitabesi tahlili bir yöntemle değerlendirilerek, Ortaçağ Anadolu Türk kentinde "meydan" ve "idgâh" kavramları üzerine bazı çıkarımlar yapılmaktadır.

Abstract

It is hardly possible to mention about an archaeological heritage through which we can describe the city of Anatolian Seljuk Age with all components. Our information about dwelling, bazaar, infrastructure and the city square is still quite inadequate. Unlike the central square concept the roots of which based on the antique Greek urbanism, some clues can be found from the archaeological traces together with the limited written sources for the case of square in medieval Anatolian Turkish city that gets a unique meaning in Islamic culture. Accordingly, the square in Seljuk city is an open area arrangement that is jointed to the Shahrstan from the outer city without any physical boundary and mostly develops identity with its functional purpose. The Sultan Square in the capital city of Seljuks Konya is also a social area outside the city walls with a musalla/ namazgah (place for open air worship) from the Ottoman age located on. This urban archaeological site asserted to be the Sultan Square at the north side of the Musalla Cemetery is today completely integrated to the historical cemetery together with the martyrdom next to its east edge. As for the inscription documenting that this namazgah was built by Konya Governor Huseyin Pasha in the year 1541 as "idgah" i.e. feast place, has been lost unfortunately today. In this study, with a detailed evaluation on the inscription of Huseyin Pasha Namazgah, having an important historical record property about the Konya Sultan Square, some inferences are made on "square" and "idgah" concept in medieval Anatolian Turkish city.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 20 Şubat 2019
Kabul edildiği tarih: 15 Mayıs 2019
Yayınlanma tarihi: 25 Haziran 2019

Article Info

Date submitted: 20 February 2019
Date accepted: 15 May 2019
Date published: 25 June 2019

Anahtar sözcükler

Selçuklu Kenti; Meydan; Musalla; Namazgâh; İdgâh

Keywords

Seljuk City; City square; Musalla; Namazgah, Idgah

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2019.59.1.17

Giriş

Konya'nın tarihsel topografyası Osmanlı modernleşme ve bunu takip eden erken Cumhuriyet yılları imar faaliyetleri neticesinde tanımlanması zor ve ancak tasavvura dayalı söylemlere imkân veren bir hal almıştır. Kentin özellikle de Ortaçağ sur sistemi, Selçuklu ticaret yapıları, mahalle ve diğer sosyal alanlarına yönelik saptamaları bugün ancak yeni inşaat hafriyatlarında rastlanan arkeolojik izler ile sınırlı sayıdaki yazılı ve görsel kaynaklar sayesinde yapabiliyoruz. Burada

konu edilen “Konya Sultan Meydanı” kentin Selçuklu çağından kalan ve her ne kadar kesin sınırları ve fiziki özellikleri bilinmese de dönem kaynaklarında sözü edilen ve hatta bir Osmanlı kitabesiyle de konumu sabit kılınmış kentsel arkeolojik alandır. Fakat ne yazık ki söz konusu kitabe yakın bir tarihte kaybolmuştur (!). Bu çalışmada Konya Sultan Meydanı mevcut arkeolojik izler ile yazılı ve görsel kaynaklar eşliğinde ele alınarak, Ortaçağ Anadolu Türk kentinde “meydan” kavramı bağlamında irdelenecektir.

Türk kentinde meydan, antik çağ agora ve forumlarının Rönesans’ta yeniden hayat bulduğu Avrupa şehirlerindeki gibi merkezde görkemli bir anıt veya yapılarla çevrili, geometrik plân ilkeleriyle tasarlanmış bir boşluk, toplanma-dağıtım yeri değil; çoğunlukla işlev ve konum esaslarına göre tanımlanıp, örgütlenebilen alanlardır (Tanyeli, Anadolu-Türk Kentinde 169; Tankut 64). Türk kentinde mescit, çeşme önleri, pazar yerleri ve özellikle de ulu cami avlusunun Müslümanların buluşma yeri ve dolayısıyla küçük ölçekli birer meydan teşkil ettikleri bilinmektedir. Öte yandan, Selçuklu Çağından itibaren Anadolu Türk kentlerinde şehristana dıştan bitişen bir kent meydanı olgusunun varlığından söz edilir ki, bunun en belirgin göstergelerinden birisi üzerlerindeki namazgâh üniteleridir. Konya Sultan Meydanı da günümüze ulaşamayan dış kale surunun kuzey kesiminde, şimdiki Musalla Mezarlığı’nda ve yeri, günümüze ancak XVI. yüzyıldan gelebilen bir namazgâhla belirlenmiş alan olmalıydı (Konyalı 570-572; Baykara 53-54).

Anadolu Türk kentinde meydan ve bunun fiziki unsuru olarak “musalla/namazgâh” aynı zamanda “idgâh” yani “bayram yeri” olma işlevine sahiptir. Konya’da Selçuklular zamanında teşekkül eden Sultan Meydanı, klâsik Osmanlı çağında inşa edilen -daha evvelki Selçuklu namazgâhının yerini alması kuvvetle muhtemel- mevcut namazgâh kuruluşuyla birlikte yine bir meydan ve özellikle de kayıp kitabede geçen ibareye göre “bayram yeri” olarak yeniden tanımlanıp, düzenlenmiştir. Bu yazıda söz konusu hipotezin ispatı sayılabilecek kayıp bir kitabenin ayrıntılı tahlil metoduyla belgelenecek, tanıtılması amaçlanmıştır.

Konya Kalesi ve Halkabegüş Kapısı

Tarihi çekirdeği şehir merkezinde bir Demir Çağı (MÖ 1200-600) höyüğü Alâeddin Tepesi (Büyük Konya Höyüğü) olan Konya, Ortaçağ boyunca yine bu tepe ve etrafında yayılmıştır (Eyice, “Konya’nın Alâeddin Tepesinde” 271; Bahar, 2015: 134). Arkeolojik kazılar, Alâeddin Tepesi’nin Frig döneminden itibaren surla tahkim

edildiğini göstermekle birlikte, kentin sistematik savunma sisteminin ilk olarak Romalılar tarafından oluşturulduğu kabul edilmektedir (Belke ve Restle 177). Ancak, Konya'nın antik dönem sur sistemine dair bilgimiz yok denilecek kadar azdır. Lykaonia eyaletinin başkenti ve Via Sebaste yol ağında Iconium adıyla bir Roma kolonisi haline getirilen Konya; Alâeddin Tepesi'ndeki akropolü ihtiva eden iç kalesi ve kentsel alanı çevreleyen dış suruyla birlikte MS II. yüzyılda bir castrum karakteri kazanmış olmalıydı (Ramsay 366-367). Doğu Roma döneminde Anadolu'da önemli bir taşra merkezi haline gelen İkonion/Konya, 1073 yılında resmen Türk topraklarına katılmış ve İznik'in düşmesiyle 1097'de kalıcı Selçuklu payitahtı olmuştur. 1190 Mayıs'ında, Friedrich Barbarossa komutasındaki Haçlı birliklerinin Almanya'nın Köln şehri büyüklüğünde olduğunu söyledikleri Konya'yı istilasını ovadaki yerleşimin -ki bu dış surun kapsadığı bölüm olsa gerek- boşaltılarak, kentin iç kale üzerinden savunmaya geçilmesi sayesinde başarıyla atlatılmıştı (Yasa 59).

Kentin Romalılardan kalan sur sisteminin 1221'de Sultan I. Alâeddin Keykubat ve himayesindeki emirlerin de desteğiyle gerçekleştirilen ihyası sonucu Konya Kalesi, Türk Çağı'ndaki yaklaşık nihai şeklini almıştır (İbn Bibi 275-278). Kentin savunma sisteminde daha sonra İlhanlı, Karamanoğulları ve Osmanlı dönemi müdahaleleri yapılmış olsa da seyahatnamelerden anlaşıldığı üzere Selçuklu Çağı sur ve kapıları XIX. yüzyılda büyük ölçüde ayakta idi (Texier 308-310; Sarre 55-56).

Katip Çelebi'nin 1648'de Sultan IV. Mehmet için hazırladığı ve Farsça kaynaklardan derlemelerle zenginleştirdiği Cihannüma'sında, Gazvinli Hamdullah Müstevfi'nin 1329-1334 tarihli eserinde geçen Konya Surları betimlemesi şu sözlerle doğrudan aktarılmaktadır (Çaycı 162):

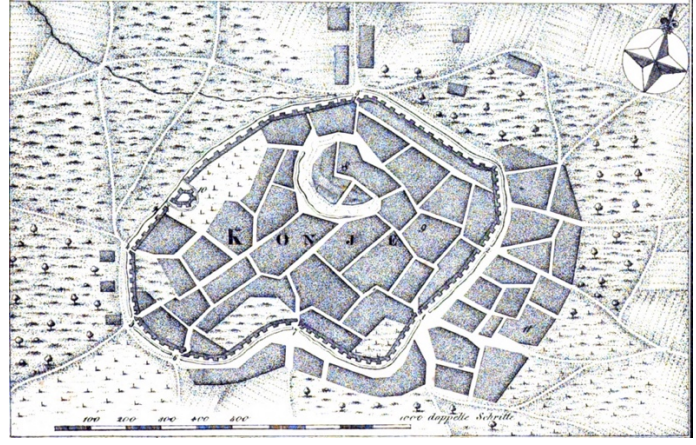
Konya... Bunun kal'asini Sultan Kılıçarslân-ı Selçukî tâştan yaptı.
Darü'l-mülkü ve tahtı idi. Kendu sarâyında bir eyvan-ı azîm binâ itti.
Ba'de suru harabe-i müşerref oldukda Sultân Alâeddin Keykubad-ı
Selçukî ve ümerâsı tecdîd idub tâş ile k'ar-ı hendegin yaptılır.
Hendegi yirmi zirâ' irtifâ' divar otuz zira'dır. Bu surun on iki kapusu
olub her birinin büyük kasr şeklinde kuleleri vardır.

Gazvinli Müstevfi'nin Ortaçağ'da on iki kapılı olduğunu söylediği Konya Kalesi'ni 1649 yılında gören Evliya Çelebi ise Selçuklulara ait bu on iki kapıdan sekizinin kapatıldığını bildirir (Evliya 3/17). Matrakçı Nasuh'un daha 1533-36 yıllarında yaklaşık kare şeklinde ve her kenarında birerden dört kapıyla betimlediği

Konya Kalesi'ndeki (Matrakçı 17a) diğer kapıların, kentte Osmanlı idaresinin kalıcı hale geldiği Fatih devrinden itibaren kapatılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Ne var ki, 1766'da Konya'ya ulaşan Carsten Niebuhr'un kent plânında dış surla açılan yedi kapı gösterilerek, bunlardan 5 no'lu kapı hariç; (1) Pazar, (2) Yeni, (3) Erdaş, (4) Çeşme, (6) Yapalak ve (7) Larende kapılarının isimleri zikredilmiştir (Niebuhr Tab.VIII). Anlaşılacağı üzere Osmanlı çağında sur kapılarında zaman zaman değişiklikler yapılmıştır (F.1-2).

F.1: Matrakçı Nasuh, *Beyan-ı Menzil-i Sefer-i Irakeyn, Konya Minyatürü-17a*

F.2: Carsten Niebuhr, *Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern, Konya plâni, Tab.VIII.*

Günümüze ulaşamayan Konya surları ve kapılarının adları ile tahmini konumları, yazılı kaynaklar ve sınırlı arkeolojik izler ışığında büyük ölçüde saptanabilmiştir (Sarre, *Konya Köşkü* 96-97; Karpuz 2-3; Boran 60-69). Söz konusu kapılardan birisinin adı ve yeri hakkındaki bilgiyi Ahmet Eflâki'nin, Konya'nın Moğol kuşatması altında iken, Hz. Mevlana'nın gösterdiği bir kerametiyle ilgili şu menkıbesinden öğreniyoruz:

Baçu'nun askeri Konya'nın etrafını iç içe çevirip muhasara ile meşgul olunca bütün halk kendi canından vazgeçip birbirleriyle helâlleştiler ve Mevlâna hazretlerine gelip feryat ederek yardım dilediler. Mevlâna hazretleri kalenin Halka begüş kapısından dışarı çıktı. Konya meydanının arkasında bulunan bir tepeye çıkıp, kuşluk namazı ile meşgul oldu. Baçu'nun çadırının o tepenin altında kurulu olduğunu söylerler. Baçu'nun noyinlerinden bazıları, halk (korkudan) birbirine

girdiği halde, yüzü örtülü ve duman renkli sarıklı bir şahsın o tepenin üzerine çıkmış tam bir feragatle namaz kıldığını gördüler. O zaman Moğol askerinin İslâm nurundan ve imanın emanından haberleri yoktu. Hatta kaç tane İslâm şehrinin medreselerini, mescitlerini ve minarelerini yıkmıştılar. Hep birlikte Mevlâna hazretlerini ok yağmuruna tutmağa niyet ettiler. (Fakat hepsinin elleri bağlandı). Ne kadar çalıştılsa da yayı çekmek mümkün olmadı. Atlara binip üzerine atıldılar, atları mahmuzladılar; fakat atlardan hiçbirisi bir adım ileri atmadı. Şehir halkı bu kudreti burcun tepesinden seyrediyor, tekbir ve feryatları ayyuka ulaştırıyorlardı. (Eflaki 283-284.)

Menkıbeye göre, XIII. yüzyıl ortalarında yaşanan Moğol kuşatmasında Hz.Mevlana'nın kuşluk namazını kılmak için çıktığı, düşman karargâhının hemen karşısında bulunduğu söylenen “tepe” Konya Meydanı'nın arkasındadır ve Hz.Mevlâna bu tepeye, Kale'nin “Halkabegüş” kapısından geçerek gitmiştir¹.

Bilindiği gibi, Ortaçağ Anadolu Türk kentlerinde kale kapıları adlarını çoğunlukla ulaşım ağında yöneldikleri şehir, önlerinde kurulan pazar ve üretim alanları, meydan ya da “Halkabegüş” örneğinde olduğu gibi yakın civarlarında bulunan önemli bir tarikat yapısından alabilmekteydi (Ç.1/F.3). Konya dış surunun on iki kapısından biri olduğu anlaşılan Halkabegüş Kapısı'nın adı da, Karatay ilçesi Kalenderhane Mahallesi, Ankara Caddesi No: 42A'da, günümüze yalnız türbe² kısmı ulaşabilen Halkabegüş Sultan Zaviyesi'nden gelmektedir (Küçükdağ 42).

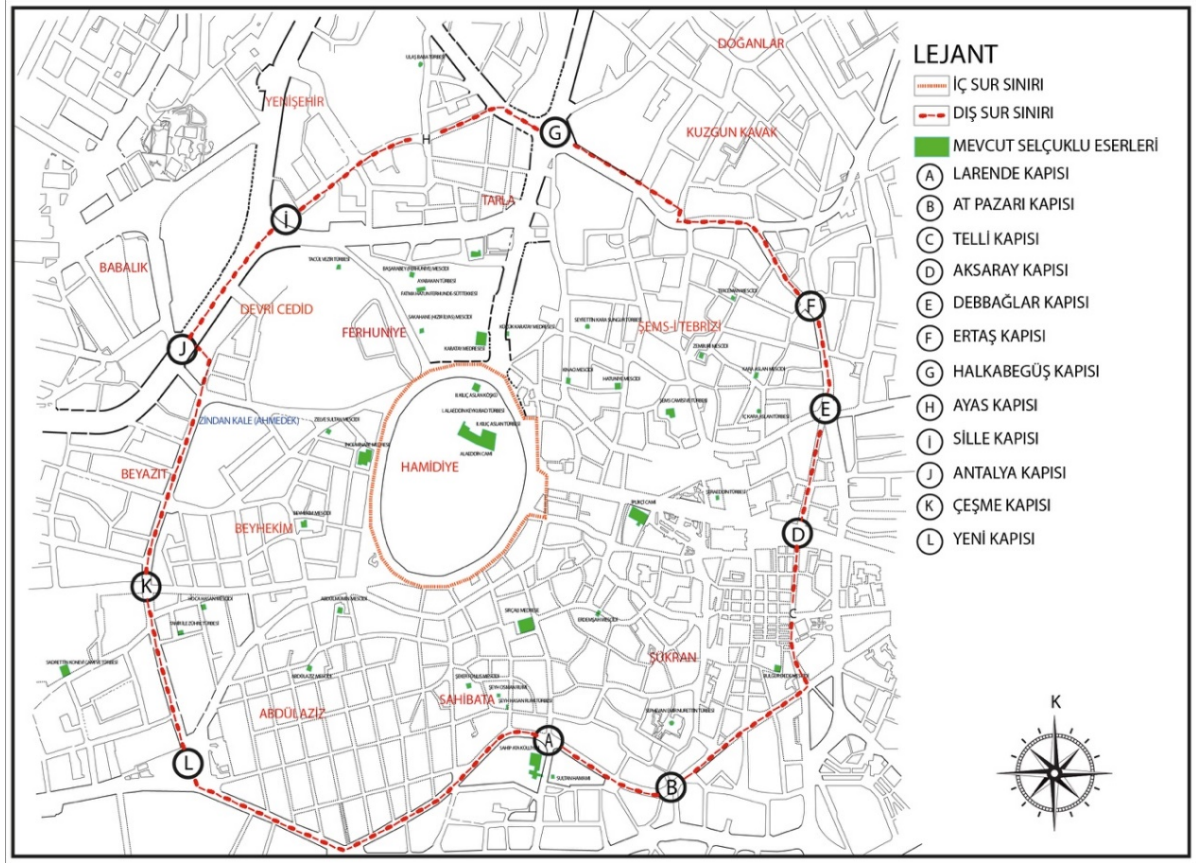
¹ Moğol kuşatmasında Hz. Mevlâna'nın Konya Meydanı'nı geçerek ulaştığı bu tepenin neresi olabileceği hakkında bir tahmin yürütmek zordur. Zira kentin yakın çevresi geniş düzlüklerden ibarettir. Öte yandan imar çalışmalarında bazı küçük yükseltilerin tesviye edildiği de malumdur.

² Kübik gövde üzerinde köşelerden üçgenlerle geçilen kubbeye örtülü Halkabegüş Türbesi'nin inşa tarihini veren herhangi bir kitabe veya yazılı belge bulunmadığı gibi, “Halkabegüş” lakabının da kime ait olduğu belirsizdir. İbrahim Hakkı Konyalı, mabedin banisinin kulağına Halka (Küpe) taktığı için böyle şöhret kazandığını veyahut vakfının bir vasfı olduğunu düşünmektedir (Konyalı 376-377). Alta, sandukasız bir cenazelik (kripta) katı da ihtiva eden türbe, plân ve örtü düzeni bakımından Konya Hasbey Darülhuffazı (1421) ile yakın benzerlik göstermekte ve bu tarz anıtsal mezar yapılarının erken devir Anadolu Türk mimarisinde XIV. yüzyıldan itibaren yaygınlaştığı bilinmektedir (Arık 78-80). Buna göre menşei Selçuklu Çağına dayanan Halkabegüş Sultan Zaviyesi'nden günümüze kalabilen türbe binası en erken XIV. yüzyıla tarihlendirilebilir. Konyalı, 906/1500-01 tarihli vakıf kaydında “*Mescid-i Halkabegüş*” adıyla geçen yapının akarları arasında “zemin der taraf-ı meydan” olarak gösterilen gayrimenkulün “Musalla Meydan” denilen bayram yerinde olduğuna işaret eder (Konyalı 376).

F.3: Halkabegüş Türbesi,
kuzeybatıdan görünüş

Yazılı kaynaklar ve arkeolojik verilere göre Halkabegüş Kapısı'nın, Alaeddin Tepesi'nden 500 m kadar kuzeyde, Ankara Caddesi üzerinde, Ulaşbaba ve Sultan Veled caddelerinin kesiştiği şimdiki Beşyol Kavşak alanında yer aldığı anlaşılmaktadır (Benli ve Çelebi 435-436) (F.4). Halkabegüş Kapısı, Konya'yı Karadeniz'de Sinop Limanı'na bağlayan Ankara-Çankırı-Kastamonu kervan yoluna yönlendirilmişti (Boran 66). Öte yandan iç kaleye ait Sultan Kapısı da, Karatay ve İnce Minareli Medrese (Sahib Ata Darülhadis) vakfiyelerinde geçen yer tanımlarından anlaşıldığı kadarıyla, Kılıçarslan Köşkü'nün oturduğu burcun hemen yanı başındaydı (Turan, "Selçuk Devri Vakfiyeleri III." 141; Bayram ve Karabacak 38). Buna göre dış surun Halkabegüş Kapısı ile iç kalenin Sultan Kapısı arasında uzanan ve Karatay Medresesi Vakfiyesinde "cadde" olarak tarif edilen yolun -şimdiki Ankara Caddesi'nin- Selçuklu çağında, üzerindeki eğitim yapılarıyla birlikte önemli bir güzergâh teşkil ettiğini söyleyebiliriz (Ç.2). Şehristan içindeki bu caddeye XIII. yüzyılda; Karatay (1251) ve hemen karşısında günümüze yalnız ana eyvanı gelebilen Kemaliye/Kemaleddin Rumtaş (XIII. yy.'ın 2. çey.) medreseleri ile biraz daha kuzeyde, bugün arsasında bir akaryakıt istasyonu bulunan Atabekiye Medresesi (XIII. yy. ortası) gibi belli başlı anıtsal yapılar cepheliydi (T. Bozkurt, *Kırk Eğitim Yapısı*).

Ç.1: Günümüze ulaşamayan Konya surları ve kent kapılarının tahmini konumları (Konya Büyükşehir Belediyesi KUDEB Arşivi'nden)

Konya Sultan Meydanı ve Musalla / Hüseyin Paşa Namazgâhı

İç kaleye açılan Sultan Kapısı'nın 500 m kadar kuzeyinde yer alan Halkabegüş Kapısı sur dışında, Selçuklu kentlerinin genel fiziki karakterine uygun şekilde şehrin rabat (dış şehir) alanına açılmaktadır (Ç.1-2/F.4-5). Günümüzde mevcut "Çifte Kümbetler" ve bu mezar yapılarının hemen güneyinde, Konya Müzesi'nin 2014 yılında gerçekleştirdiği kazı sonucunda tespit edilen arkeolojik izlerin, XIII. yüzyıl başlarında Şeyh Ebubekir-i Niksari tarafından burada kurulan Kalenderi Zaviyesi ve Türbesi ile Osmanlı dönemine ait bir medreseye ait olması kuvvetle muhtemeldir (Benli ve Çelebi 435-436). Yusuf Küçükdağ, bu mevkide bulunan ayrıca bir hamam ve mescidin daha Osmanlı belgelerinde adlarının geçtiğine işaret eder (Küçükdağ 58).

Halkabegüş Kapısı'ndan yaklaşık 400 m sonra, sur kapısına ismini veren Halkabegüş Sultan Zaviyesi'ne ait türbe ve bunun batısında şehrin en büyük tarihi mezarlıklarından birisi olan Musalla Mezarlığı'na ulaşılmaktadır (Ç.2/F.5). Bugün Telgrafçı Hamdi Bey, Ankara, Ulaşbaba ve Ahmet Hilmi Nalçacı caddeleriyle çevrili Musalla Mezarlığı; Selçuklu, Beylikler ve Klâsik Osmanlı dönemlerine ait türbe ve mezar taşları ile birlikte adeta açık hava müzesi görünümündedir.

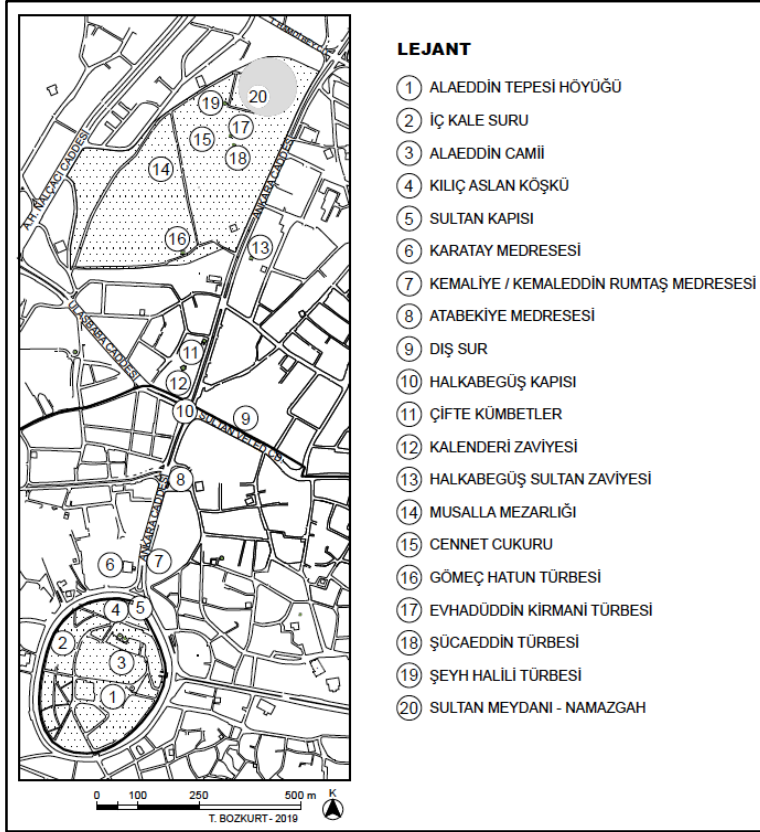
Musalla Mezarlığı'nın orta kesimine yakın "cennet çukuru" diye adlandırılan alanın Selçuklu akıncılarına ait toplu mezar olduğu rivayet edilir (Uz 27-28). Mezarlığın güney ucunda, İran mescid-i cumalarının ana eyvanlarını hatırlatan heybetiyle karşımıza çıkan eyvan tipi türbenin IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın hanımı ve III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Gömeç Hatun'a ait olduğu kabul edilmektedir (Uğur 569-570). İbrahim Hakkı Konyalı, Gömeç Hatun'a ait XIII. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen türbenin güneyinde bir de medresesinin bulunduğunu ve bu muhitin eğitim, sağlık ve diğer sosyal yapılarıyla beraber Konya'nın en güzel yeri olduğundan bahseder (Konyalı 603). Anlaşılacağı üzere Halkabegüş Kapısı ile Musalla Mezarlığı arasında kalan bölge Selçuklu Çağı'ndan itibaren sur dışında meskûn bir alandı. XVI. yüzyıl Osmanlı tahrirlerinde "*Medrese nam-ı diğer Hanikâh*" olarak geçen mahallenin büyük bir bölümünü Musalla Mezarlığı oluşturmuştur. Söz konusu mahallenin Medrese ya da Hankâh dışında bir diğer adı ise 1-10 Receb 970/24 Şubat-5 Mart 1663 tarihli kadı siciline göre Namazgâh Mahallesi'dir (Uz 17). Mahalle bugünkü "Kalenderhane" adını günümüze ulaşamayan Kalenderhane Zaviyesi ve mevcut Kalenderhane/Çifte Kümbetlerden almıştır (F.4).

F.4: Halkabegüş Kapısının bulunduğu alan (şimdiki Beşyol Kavşağı) ve arkada Kalenderhane/Çifte Kümbetler

Ortaçağdan günümüze Konya'da önemli bir defin yeri olma özelliğine sahip Musalla Mezarlığı'nda, Cennet Çukuru'nun hemen yakınındaki Evhadüddin Kirmani'ye atfedilen "makam" türbe (XIII. yy. ortaları) ile Şücaeddin (1348-49) ve Şeyh Halili (1597) türbeleri buranın aynı zamanda tanınmış din alimlerine ait mezarlarla kutsiyet kazanmış, saygın bir ziyaretgâh olduğunu göstermektedir (Yasa 246; Karadeniz 26). Bununla birlikte İbrahim Hakkı Konyalı, "*Şeyh Halili Türbesi'nin karşı taraflarında Bayram yerinin şimaline doğru*" Mevlâna Celaledin Rûmi ve Sadreddin Konevi'nin çağdaşı olan Kadı Siraceddin Urmevi'ye ait bir türbenin daha bulunduğunu, ancak harap vaziyetteki bu türbenin Osmanlı Valisi

Hüseyin Paşa tarafından “*Meydan*” düzenlenirken tamamıyla yıkılmış olabileceğini söylemektedir (Konyalı 750). Konyalı'nın burada “bayram yeri” ve “meydan” diye tanımladığı alan belgelere göre Musalla Mezarlığı'nın kuzeyinde, Şehitliğin batı bitişiğinde bulunan namazgâhlı bölümdür (Ç.2/F.5).

Ç.2: *Konya Alâeddin Tepesi ile Sultan Meydanı arasında yer alan Selçuklu yapıları (Konya Büyükşehir Belediyesi, kent plânından işlenerek)*

F.5: *Konya Sultan Meydanı - Alâeddin Tepesi Höyüğü arasındaki alanın havadan görünüşü (M.Dedeoğlu)*

Farsça kökenli “namazgâh” kelimesi Arapça “musalla” ile aynı anlamda, bayram ve cenaze namazlarının da kılındığı, yağmur dualarının yapıldığı yerin adıdır (N. Bozkurt 357-358). Bununla birlikte Farsça “ıydgâh/ıdgâh” terimi bayram namazlarının kılındığı yere hastır (Devellioğlu 490). Türkçede cenaze namazının kılındığı açık alan anlamıyla kullanılan “musalla” ise aynı zamanda mezarlıkların yaygın adı olmuştur. Konya ve Eskişehir - Sivrihisar’daki gibi mezarlıkların hemen yanında konumlanan mihraplı-minberli namazgâhlara “musalla namazgâhı” denilmesi bu sebeptendir (Akmaydalı 126; Tiryaki 359).

İslam mimarisinde açık hava camileri olarak tasarlanan namazgâhlar aynı zamanda çeşitli spor, şenlik ve törenlerde halkı bir araya getiren büyük toplanma yeri-kent meydanlarıyla ilişkilidirler (Özdamar 224; N. Bozkurt 358). XIV. yüzyılın ikinci çeyreğinde Anadolu’da seyahat eden İbn Batuta, Denizli’de Yenenc Bey’in misafiri olarak katıldığı bir Ramazan Bayramı’nı şu sözlerle anlatmaktadır (Parmaksızoğlu 14-15; Özdamar 222):

Şeker bayramını böylece karşıladık. Namazgâha gittiğimizde sultan da askerleriyle çıkmış, bütün sanatkârlar davul zurna ve boruları, bayrakları ile hazırlanmışlar, gösterişleri ve silahları ile birbirleriyle de yarışa girmişlerdi.

Her sanatçı kolu yanlarında getirdikleri koyun, öküz ve ekmek yüklerini taşıyorlar, kabristanda kestikleri kurbanları ekmeklerle birlikte fakir fukaraya dağıtıyorlardı. Bayram alayı kabristandan başlamakta idi. Orada namazgâha geliniyordu. Bayram namazını kıldıktan sonra sultanla birlikte konağına gittik.

İbn Batuta’nın Denizli’deki bayram şenliği ve namazına dair söylemleri Ortaçağ Anadolu Türk kentinde namazgâh alanlarının özellikle de sosyal işlevi hakkında aydınlatıcıdır. İbn Batuta’nın aktardığı gibi namazgâh salt üstü açık bir namaz yeri-sütne olmaktan öte kent halkını bayram gibi önemli etkinliklerde bir araya getiren bir toplanma yeri - meydan işlevi yürütmektedir. Bu bağlamda Konya Musalla Mezarlığı’nda, Şeyh Halili Türbesi’nin doğusunda XVI. yüzyıldan günümüze kalan “mihraplı-minberli” namazgâhın, yazılı kaynaklar ve arkeolojik verilere göre

kentin Selçuklu çağına ait Sultan Meydanı ile örtüştüğüne şüphe yoktur³ (Konyalı 570-572; Özdamar 222-224 Baykara 53-54) (Ç.2/F.5-7). Söz konusu Selçuklu Meydanı, defin alanı olma özelliğini bugün halen sürdüren Musalla Mezarlığı'yla zaman içinde tamamen bütünleşmiştir. Konya Sultan Meydanı'nı günümüzde, tarihi Musalla Mezarlığı'nın kuzeybatısında yer alan Şehitlik bölümüne bitişik ve etrafı yeni bir çevre duvarıyla sınırlandırılmış 73.00 x 85.00 m ölçülerindeki dikdörtgen namazgâh alanı (6205 m²) temsil etmektedir.

Konya (Musalla) Namazgâhı'nın mihrap-minberi ile bunun 15.00 m kadar önünde konumlanan müezzin mahfili özgün özelliklerini kısmen de olsa koruyarak günümüze gelebilmiştir (Genim 147-155; T. Bozkurt, "Musalla/Namazgâh" 12-13) (F.6-7). Konya Büyükşehir Belediyesi'nin yakın tarihlerde gerçekleştirdiği peyzaj düzenlemesinde kuzey-güney doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen şekilli namazgâh alanı derinlemesine yönelen sahn düzeninde ağaçlandırılmıştır. Namazgâhın kible yönündeki çevre duvarı ortasında yer alan mihrap-minber kütlesi tamamen Sille (Keçimuhsine) taşındandır. Beş kenarlı mihrap nişi 1.47 m genişlik ve 0.70 m derinliğinde olup, ağız kenarlarında yer verilen silindirik gövdeli sütunceler tepe üstü konmuş zar tipi başlıklarla nihayetlenmektedir. Mihrap nişinin üzeri on üç dilime ayrılmış istiridye kabuğu biçimli kavsarayla örtülüdür. Nişin iki yanında mihraba bitişik vaziyette sekizer basamak yükselmektedir. Söz konusu basamaklardan sağdaki minber ve soldaki üzerine çıkıp ezan okumak yahut vaaz vermek için tasarlanmış minare ve/veya vaaz kürsüsüdür. Döşemesi onarımlarda betonarmeye dönüştürülen müezzin mahfiline iki köşesinde yer alan dörder basamakla çıkılmaktadır.

³ Araştırmacıların sur dışındaki bir meydanla ilgili olabileceğini düşündükleri diğer bir kayıt 1202 tarihli Şemseddin Altun-aba vakfiyesinde geçmektedir (Tanyeli, Anadolu Türk Kentinde 167; Yasa 143). Vakıf akarları içerisinde "*Meydanı Mahallesi Yeni-bağçe (Debbağlar yeri)de*" yer alan 18 odalı bir han gösterilmiştir (Turan, "Selçuk Devri Vakfiyeleri I." 211;). Meydanı Mahallesi'nin kent meydanı ile ilişkisi muğlak olsa da burada yer alan Debbağhane'nin dış surun doğu kesimindeki Debbağlar Kapısıyla bağlantılı olması kuvvetle muhtemeldir.

F.6: Konya Musalla/Hüseyin Paşa Namazgâhi, kuzeybatıdan genel görünüş

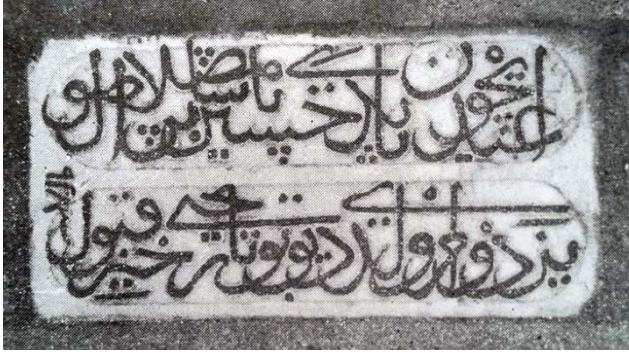
F.7: Konya Musalla/Hüseyin Paşa Namazgâhi, mihrap-minber

Konya (Musalla) Namazgâhi, Türk-İslam mimarisindeki mihraplı ve minberli namazgâhlar arasında⁴ Gelibolu Azebler (1407) ve Sivrihisar Musalla (1811) namazgâhları ile birlikte bünyesinde bir müezzin mahfili de ihtiva eden üç örnekten biridir (Tiryaki 359). Namazgâh son yıllarda hava şartları elverdiği ölçüde teravih ve bayram namazları için halen kullanılmaktadır.

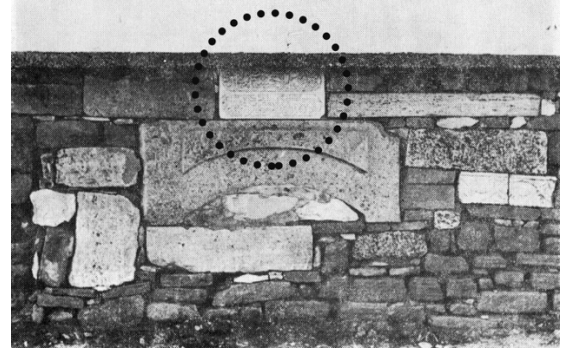
İbrahim Hakkı Konyalı 1944'te namazgâhın "sağda" bir kapısı olduğunu ve yekpare kapı kemerinin üzerinde "som beyaz mermerden bir kitabe taşı" bulunduğunu söyleyip, bozuk sülüs hatlı kitabenin metnine ve bir fotoğrafına yer vermiştir (Konyalı 572) (F.8). Daha sonra Sinan Genim, mihraplı ve minberli namazgâhların bir örneği olarak Konya Namazgâhını tanıttığı 1976 tarihli çalışmasında Namazgâh kitabesini, "minberin 6.00 m kadar solunda ve yerden 1.10 cm yüksekte", kaba yonu ve kesme taş karışık derleme tarzındaki çevre duvarına gömülü vaziyette tespit eder. Genim, 30 x 59 cm ölçülerinde olduğunu söylediği kitabeyi, duvarın dökme mozaik harpuştası altında, yekpare kemer bloğu ve bunun biraz sağında asma dalı motifli mimari parça ile birlikte bulup, belgeleyebilmiştir (Genim 149) (F.9). Ancak, bu kitabe 1994 - 2004 yılları arasındaki bilinmeyen bir

⁴ Araştırmacıların "mihraplı-minberli namazgâhlar" başlığı altında değerlendikleri uygulamalar çoğunlukla sur dışında, yerleşim alanına bitişik büyük bir meydana ve genellikle de yüksekçe bir tepe üzerinde yer alan namazgâhlar olup, bunlar bayram, cuma ve teravih namazlarının kılınabileceği ordugâh tipi namazgâhlardır. Bu tipteki uygulamaların namaz ibadeti için tasarlanmış açık alanlar olmaktan başka toplumsal kararların alındığı bir nevi toplantı yeri, halk meclisi gibi kullanıldıklarına ve ayrıca yağmur duası, hacı kabilelerinin uğurlama ve karşılama törenleri ile bayram şenliklerinin yine bu alanlarda yapıldıklarına değinilmektedir (Tiryaki 359). Mihraplı-minberli namazgâhların Anadolu Türk Mimarisinde bilinen örnekleri arasında: Mardin Eminüddin Külliyesi Namazgâhi (XII. yy.'ın ilk çeyreği), Çanakkale-Gelibolu Azebler Namazgâhi (1407), Bursa Umur Bey Namazgâhi (1439), Malatya-Eski Malatya Namazgâhi (1465), Konya Musalla Namazgâhi (1541), Eskişehir-Sivrihisar Musalla (Şeyh Mehmed) Namazgâhi (1811), Diyarbakır Namazgâhi (1860) ve Safranbolu Namazgâhi (kesin inşa tarihi bilinmiyor) gösterilebilir (Akmaydalı 124-126; Tiryaki 359).

tarihte kaybedilmiş; yalnız namazgâh kapısına ait olması kuvvetle muhtemel kemer bloğu ile asma dalı süslemeli mimari parça, mihrap-minber kütesinin yaklaşık 10.00 m doğusunda, dekoratif taş kaplamayla yenilenen çevre duvarında hâlihazırda mevcuttur⁵ (F.10-11). Bu kitabeden başka ayrıca, yayınlarda mihrabın yan duvarında “*Hicri tarihi imarı 1349 (1930)*” yazılı bir onarım kaydı ile niş içinde bulunduğu söylenen bir taşçı işaretinden bahsedilmektedir (Genim 149; Kara ve Danişık 92). Ancak, bunların her ikisi de doğal tahribatla aşınıp, büyük ölçüde kaybolmuştur.

F.8: Konya Musalla/Hüseyin Paşa Namazgâhı kitabesi (Konyalı 572)

F.9: Konya Musalla/Hüseyin Paşa Namazgâhı kitabesi, çevre duvarında (Genim 153, F.5)

F.10: Konya Musalla/Hüseyin Paşa Namazgâhı, çevre duvarının bugünkü durumu

F.11: Konya Musalla/Hüseyin Paşa Namazgâhı, kayıp kitabenin yeri

⁵ Namazgâh kitabesini yerinde belgeyerek, 1994 tarihli makalesinde kayıp kitabenin fotoğrafına yer veren son araştırmacı Hüdavendigâr Akmaydalı olmuştur (Akmaydalı 125-126, 134). Konya mezarlıkları ve mezar taşları üzerine Hacer Kara ve Şerife Danişık'ın 2003-2004 yılları arasında gerçekleştirdikleri çalışmada ise namazgâha ait yayınlarda sözü edilen kitabeye rastlanılmadığı belirtilmiştir (Kara ve Danişık 92). Ortaçağdan Günümüze Konya İli ve Güneybatı İlçeleri 2012 yılı yüzey araştırması kapsamında, Musalla Mezarlığı'nda yürüttüğümüz çalışma sırasında namazgâh kitabesinin nerede olabileceği yönünde yaptığımız tahkikat sonucu kitabenin kaybolduğu kesin olarak anlaşılmış ve durum T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne ek bir rapor ile bildirilmiştir (Boran, Bozkurt ve Yaşar 112-126).

Namazgâhın *in-situ* halinde belgelenemeyen kayıp kitabesinin metni ve okunuşu şöyledir (Ç.3):

Kitabe metni:

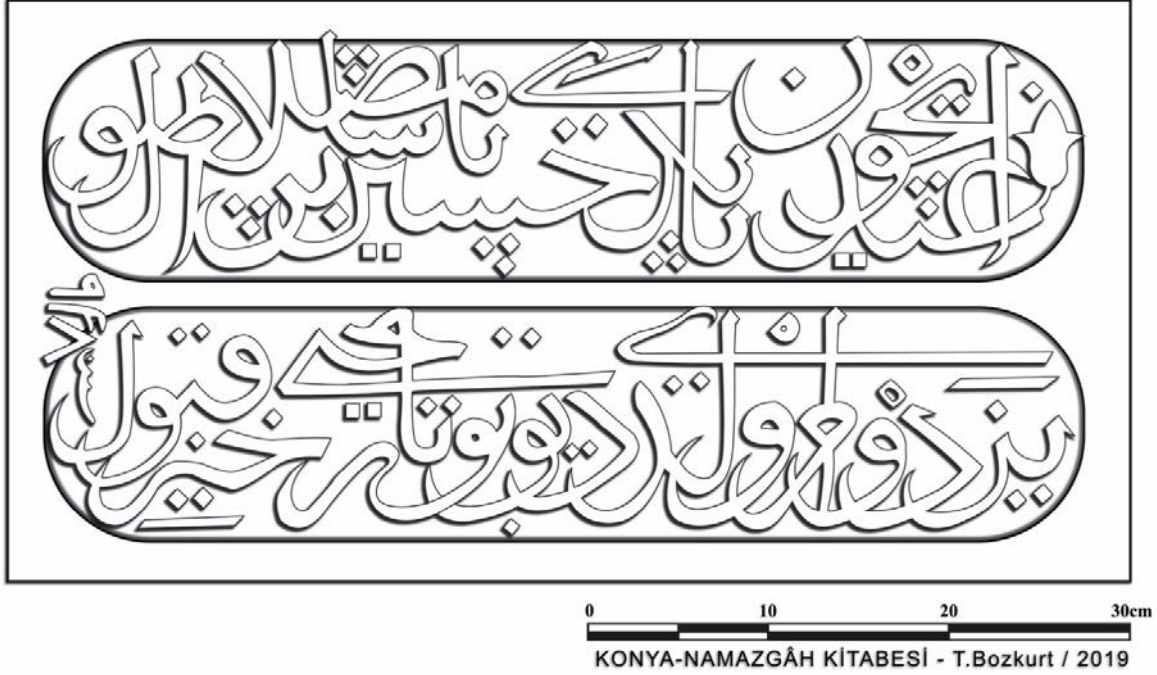
عيد ايچون ياپدى حسين پاشا مصلا پر اصول
يزدم اولدى ديو بو تاريخنى خير قبول
سنه ۹۴۸

Okunuşu:

*Îd için yapdı Hüseyin Paşa Musallâ pür usûl
Yazdum oldu deyû bu târihini hayr-ı kabûl
Sene 948*

Kayıp kitabesine göre Musalla/Namazgâh, 948/1541 senesinde Konya Valisi (Çandarlızâde) Hüseyin Paşa tarafından bayram için yaptırılmıştır (Ç.3). Sicili Osmanide, Hüseyin Paşa'nın 1526-1529 yılları arasında Konya Beylerbeyliğinde bulunduğu ve 1534'ten sonra da vefat ettiği belirtilmektedir (Mehmed Süreyya 172). Bu durumda namazgâh kitabesinin Hüseyin Paşa'nın Konya valiliğinden ayrılmasından 11-12 yıl kadar sonra ve hatta Paşanın ölümüne istinaden bir "anı" olarak koydurulması ihtimal dâhilindedir. Mezkûr kitabede geçen Arapça "îd / a'yad" sözcüğü buranın XVI. yüzyıl ortalarında bir bayram yeri (*Far. idgâh*) - meydanı olarak yeniden düzenlendiğinin kesin delilidir⁶ (Devellioğlu 488-490).

⁶ Musalla, idgâh ve namazgâh terimlerinin İslam mimarisindeki işlevsel karşılıklarına yönelik verdiği bir tebliğde Uğur Tanyeli, musallanın büyük kitleleri içine alabilen bir meydan olarak, namazgâh unsuruyla birlikte varlık gösterdiğini ancak, idgâhın Türk kültüründe hiçbir dönemde geçerliliğinin bulunmadığı iddiasındır (Tanyeli, "Musalla, İdgâh, Namazgâh" 231-238). Tanyeli, 1520-30'larda ancak 2600-2700 civarında olabileceğini savladığı Konya'daki erkek nüfusunun bayram namazını neden rahatça sığabilecekleri Alaeddin Camii'nde kılmadıklarını sorgulayarak, Türk-İslam mimarisinde bayram namazına has bir idgâhın bulunmayışını bu bağlamda değerlendirmektedir. Ancak, kayıp kitabenin birinci satırının ilk kelimesi olan *îd / a'yad* sözcüğünün daha önce Sinan Genim tarafından "*Abd*" olarak hatalı okunuşu, Tanyeli'nin de dikkatinden kaçmıştır. Zira kayıp kitabeye göre Konya Sultan Meydanı, XVI. yüzyılda Hüseyin Paşa Musallası yahut Namazgâhıyla birlikte bir bayram yeri yani idgâh işleviyle birlikte yeniden düzenlenmiştir.

Ç.3: Genim'in (149) verdiği ölçüler ve Konyalı'nın (572) siyah-beyaz fotoğrafı üzerinden gerçekleştirilen, Konya Musalla/Hüseyin Paşa Namazgâhı kitabesinin fotogrametrik çizimi

Değerlendirme ve Sonuç

Konya'da kökeni Selçuklu Çağına dayanan Sultan Meydanı'nın, Türk kentinde şehristana dıştan eklemlenen meydan olgusuna uygun tarzda teşekkül ettiği anlaşılmaktadır. Merkezi bir meydan kurgusundan farklı olarak Selçuklu kentinde meydan çeşitli dini ve sosyal faaliyetlerin bir arada yürütüldüğü, belirgin sınırları olmayan geniş bir açık alan düzenlemesi olarak karşımıza çıkmakta ve bu konum ve işlevini Amasya'da olduğu gibi Osmanlı çağında da sürdürmektedir (Tanyeli, Anadolu-Türk Kentinde 169). Büyük insan kitleleri ile birlikte kurulup-sökülebilen geçici strüktürleri de içine alabilen bu tarz şehir meydanlarının tören, şenlik, pazar ve büyük cemaat namazları dışında Türk kültüründe önemli yeri bulunan cirit ve çevgan gibi atlı sporlar ile okçuluk için de bir talim ve müsabaka alanı olarak kullanıldıkları bilinmektedir. Edirne'deki Cirit Meydanı ile İstanbul Okmeydanı bu işlevin alan ismine de yansıtıldığı Osmanlı payitaht meydanlarıdır.

Sultan I. Alaeddin Keykubat'ın Alanya'nın fethine (1220-21) hazırlandığı Konya'da, bir hafta boyunca süvarilerin cirit müsabakalarını seyrettiği ve kendisinin de bizzat çevgan oynamak üzere gittiği yer Sultan Meydanı olmuştur (İbn Bibi 262-263). Benzer şekilde Kayseri'de kentle Keykubadiye Sarayı arasında yer alan Meşhed Meydanı I. Alaeddin Keykubat'ın sabah namazına kadar at sürüp

çevgan oynadığı bir meydan idi (İbn Bibi 292). Ordunun ya da büyük devlet adamlarının karşılama ve uğurlama törenleri sırasında meydanlarda otağın kurulması da töreden geliyordu. Eflaki'nin, Mevlâna'nın ölümünden sonra (bir gün) Konya Meydanı'nda yapılan semayla ilgili rivayeti ilginçtir (Eflaki 495). Öte yandan Sadeddin Köpek'in Emir Taceddin Pervane'yi Ankara Meydanı'nda *recm* cezasıyla öldürtmesi, Selçuklu şehir meydanlarında idam gibi kararların da uygulandığını göstermesi bakımından kayda değerdir (İbn Bibi 457). Ankara'da, günümüzde Etnografya Müzesi'nin bulunduğu Namazgâhtepe mevkiinin söz konusu infazın gerçekleştirildiği meydan olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim şehir surları dışındaki bu alanda yine bir namazgâhın mevcudiyeti Ankara'nın eski resim ve haritalarında göze çarpmaktadır (Eyice, "Ankara'nın Eski Bir Resmi" 100).

Ankara Meydanı'nda karşılaşılan ve karakteristik özellikleri geç Osmanlı yıllarına kadar devam eden Selçuklu meydan geleneğinin en temel fiziki unsuru üzerlerindeki musalla/namazgâh kuruluşlarıdır. Her ne kadar diğer Selçuklu kent meydanlarında bulunması muhtemel namazgâhlardan günümüze hiçbir iz kalmasa da Konya Namazgâhı yahut XVI. yüzyıldaki banisine ithafen Hüseyin Paşa Namazgâhı olarak da adlandırılabilirimiz açık hava camisi kentin Selçuklu Çağına ait Sultan Meydanı üzerinde özgün özelliklerini kısmen de olsa koruyarak günümüze gelebilmiş bir örnektir. Kayıp kitabesine göre bu namazgâh, Konya Valisi Hüseyin Paşa tarafından "id" yani bayram yeri için yaptırılmıştır.

Sonuç olarak Konya Hüseyin Paşa Namazgâhı, Selçuklu çağında varlığı bilinen Sultan Meydanı'nın zamanımıza ulaşabilen temsilcisi olarak addedilebilir. Namazgâhın kayıp kitabesi, Anadolu Türk kentinde meydanın aynı zamanda bir bayram yeri - idgâh işlevini yürüttüğünü belgelemesiyle de ayrıca kayda değerdir.

KAYNAKÇA

Ahmet Eflâki. *Âriflerin Menkıbeleri*. I. Çev. Tahsin Yazıcı. İstanbul: Hürriyet Yayınları, 1973.

Akmaydalı, Hüdavendigâr. "Mihrablı ve Minberli Namazgâhlarımız." *Vakıflar Dergisi* XXIII (1994): 123-143.

Arık, Mehmet O. "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri." *Anadolu (Anatolia) - Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Eski Önyasya - Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Dergisi* XI (1969): 57-100.

Bahar, Hasan. *Konya'nın Kırk Höyüğü*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2015.

- Baykara, Tuncer. *Türkiye Selçukluları Devrine Konya*. 2.Baskı. Konya: Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, 1998.
- Bayram, Sadi ve Ahmet Hamdi Karabacak. "Sâhib Atâ Fahrü'd-din Ali'nin Konya, İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri." *Vakıflar Dergisi* XIII (1981): 31-69.
- Belke, Klaus ve M. Restle. *Tabula Imperii Byzantini: Galatien-Lykaonien* 4. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1984.
- Benli, Yusuf ve Mehmet Ali Çelebi. "Konya'da III. Derece Arkeolojik Sit Alanında Yapılan Kazı Çalışmalarında Ortaya Çıkarılan Kalenderhane Zaviyesi ve Türbesi ile Osmanlı Dönemi Medrese Kalıntısı." *24. Müze Kurtarma Kazıları Sempozyumu ve 1.Uluslararası Müzecilik Çalıştayı* (23-25 Mart 2015-Şanlıurfa). Yay. haz. Candaş Keskin. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016.435-446.
- Boran, Ali, Tolga Bozkurt ve Hasan Yaşar. "Ortaçağdan Günümüze Konya İli ve Güneybatı İlçeleri 2012 Yılı Yüzey Araştırması." *31. Araştırma Sonuçları Toplantısı* (27-31 Mayıs 2013). C 1. Yay. haz. Adil Özme. Muğla: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014.112-126.
- Boran, Ali. "Konya Kalesi." *Konya Ansiklopedisi*. C 6. Ed. Muhammet Ali Orak. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2014. 60-69.
- Bozkurt, Nebi. "Namazgâh." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C 32. İstanbul: İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006. 357-358.
- Bozkurt, Tolga. "Musalla/Namazgâh", *Konya Ansiklopedisi*. C 7. Ed. Muhammet Ali Orak. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2014. 12-13.
- . *Konya'nın Kırk Eğitim Yapısı*. Ed. Muhammet Ali Orak. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2018.
- Çaycı, Ahmet. "Osmanlı Seyyahlarının Hatıralarındaki Konya Şehri." *Seyahatnamelerde Konya*. Ed. Ahmet Çaycı. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2016.139-200.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Doğuş, 1962.
- Evlîyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî. *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 3. Kitap. Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.

- Eyice, Semavi. "Konya'nın Alâeddin Tepesinde Selçuklu Öncesine Âit Bir Eser: Eflâtun Mescidi." *Sanat Tarihi Yıllığı IV* (1971): 269-302.
- . "Ankara'nın Eski Bir Resmi Tarihi Vesika Olarak Resimler-Ankara'dan Bahseden Seyyahlar-Eski Bir Ankara Resmi." *Atatürk Konferansları IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1971. 61-124.
- Genim, Sinan. "Mihraplı ve Minberli Namazgâhlara Bir Örnek." *Sanat Tarihi Yıllığı VI* (1976): 147-155.
- İbn Bibi. *El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye Selçuknâme*. II. Tercüme. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- Kara, Hacer ve Şerife Danışık. *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*. Konya: Meram Belediyesi Kültür Yayınları, 2005.
- Karadeniz, Ali H. *Konya Musalla Mezarlığı Namazgâh ve Türbeleri*. Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 2010.
- Karpuz, Haşim. "Konya'nın Selçuklu Kent Dokusu ve Son Yıllarda Yok Olan Anıtları." *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*. C II. Yay.haz. Osman Eravşar. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi, 2001. 1-9.
- Konyalı, İbrahim H. *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*. Ankara: Enes Kitap Sarayı, 1997.
- Küçükdağ, Yusuf. *Konya'nın Kırk Tekkesi*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2014.
- Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmanî*. 3. Yay. Haz. Nuri Akbayar. Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Kahraman. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Nasuhü's-Silahi (Matrakçı). *Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han*. Haz. Hüseyin G. Yurdaydın. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014. 17a.
- Niebuhr, Carsten. *Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern*. III. Band. Hamburg: Friedrich Perthes, 1837.
- Özdamar, Mustafa. "Namazgâhlar." *Vakıflar Dergisi XX* (1988): 221-248.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, 1999.
- Ramsay, William M. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Çev. Mihri Pektaş. İstanbul: Milli Eğitim, 1960.

- Sarre, Friedrich, *Küçükasya Seyahati-1895 Yazı*. Çev. Dârâ Çolakoğlu. İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş, 1998.
- . *Konya Köşkü*. Çev. Şahabeddin Uzluk. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989.
- Tankut, Gönül. *The Seljuk City / Selçuklu Kenti*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 2007.
- Tanyeli, Uğur. *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15.YY)*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1987.
- . “Musalla, İdgâh, Namazgâh: Tanımsız Bir Mimari Olgu.” *Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri 25-29 Eylül 1993*. C 1. Yay. haz. Alev Kâhya Birgül. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 1999. 231-238.
- Texier, Charles. *Küçük Asya - Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. Çev. Ali Suat. 3 Cilt. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2002.
- Tiryaki, Yavuz. “Namazgâh.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C 32. İstanbul: İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006. 359-360.
- Turan, Osman. “Selçuklu Devri Vakfiyeleri I. Şemseddin Altun-aba Vakfiyesi ve Hayatı.” *TTK Belleten XI/42* (1947): 197-235.
- . “Selçuklu Devri Vakfiyeleri III. Celâleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri.” *TTK Belleten XII/45* (1948): 17-170.
- Uğur, M. Ferit. “Gömeçhane.” *Konya 9* (1937): 566-571.
- Uz, Mehmet Ali. *Konya Mahalleleri Tarihi 39 Medrese - Kalenderhane*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., 2018.
- Yasa, Azize. *Anadolu Selçukluları Döneminde Türk - İslam Şehri Olarak Konya*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.